

Haziran 2018 – June 2018
CİLT / VOLUME 1 SAYI / ISSUE 1 HAZİRAN / JUNE 2018

Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi, 2018, 1 (1)

BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi

BAYTEREK International Journal of Academic Research

© 2018 BUAAD-BIJAR. Tüm hakları saklıdır.

DergiPark
AKADEMİK

bayterekdersisi@gmail.com

<http://dergipark.gov.tr/buaad>

CİLT 1 SAYI 1 YIL 2018 / VOLUME 1 ISSUE 1 YEAR 2018

BAYTEREK

Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi

International Journal of Academic Research

Cilt: 1 Sayı: 1 Yıl: 2018 / Volume: 1 Issue: 1 Year: 2018

Editör / Editor: **Dr. Onur Alp KAYABAŞI**

Editör Yardımcıları / Assistant Editors: **Mehmet ÖZKAYA, Uğur ÜLGEN**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publisher Editor: **Dr. Onur Alp KAYABAŞI**

Redaksiyon / Redaction: **Dr. Onur Alp KAYABAŞI**

Dizgi / Typographic: **Mehmet ÖZKAYA**

Sayfa Tasarımı / Page Design: **Mehmet ÖZKAYA**

Kapak Tasarımı / Cover Design: **Mehmet ÖZKAYA**

İletişim / Contact Person: **Uğur ÜLGEN**

Dizinlenmektedir / Indexed in: **Google Akademik**

Bayterek Dergisi 2018 yılından itibaren yılda iki defa düzenli olarak yayınlanmaktadır.

Journal of Bayterek is published regularly twice a year since 2018.

Yayın Kurulu / Publication Board*

Dr. Gökhan ARI: Düzce Üniversitesi

Dr. Haluk DUMAN: Aksaray Üniversitesi

Dr. İbrahim DİLEK: Gazi Üniversitesi

Dr. Mehmet AKINCI: Aksaray Üniversitesi

Dr. Meryem SAMIRKAŞ KOMŞU: Mersin Üniversitesi

Dr. Mustafa GÖKÇE: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Yunus GÜNİNDİ: Aksaray Üniversitesi

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order

Hakem Kurulu / Reviewers*

Dr. Abdullah KÖK

Dr. Abdulluttalip İPEK

Dr. Abdulvahit SOFİZADEH

Dr. Adem SEZER

Dr. Ahmet MERMER

Dr. Alaattin AKÖZ

Dr. Ali YAKICI

Dr. Alpaslan DEMİR

Dr. Atila KARTAL

Dr. Ayhan BIÇAK

Dr. Aynur KOÇAK

Dr. Aysun YEMEN

Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN

Dr. Ayten KİRİŞ AVAROĞULLARI

Dr. Bekir DİREKÇİ

Dr. Betül KERAY DİNÇEL

Dr. Bünyamin TAŞ

Dr. Cihat YILDIRIM

Dr. Dilek CERAN

Dr. Dursun YILDIRIM

Dr. Ekrem ARIKOĞLU

Dr. Eman HAYAJNEH

Dr. Ercan OKTAY

Dr. Eren YÜRÜDÜR

Dr. Erkan SALAN

Dr. Esma ŞİMŞEK

Dr. Eyup AKIN

Dr. Eyüp AKMAN

Dr. Eyüp ŞİMŞEK

Dr. Eyyup YARAS

Dr. Farhod MAKSUDOV

Dr. Fatma AÇIK

Dr. Fatma ÖZKAN

Dr. Figen GÜNER DİLEK

Dr. Gökhan ARI

Dr. Gökhan DUMAN

Dr. Gökhan ÖZSOY

Dr. Gülay MİRZAOĞLU SIVACI

Dr. Gürsoy AKÇA

Dr. Hakan AKDAĞ

Dr. Hakan KOÇ

Dr. Hakan SELDÜZ

Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU

Dr. Haluk DUMAN

Dr. Hamza KELEŞ

Dr. Haneen ABUDAYEH

Dr. Hasan IŞIK

Dr. Hatice GEDİK

Dr. Hayati BEŞİRLİ

Dr. Ivan FUKALOV

Dr. İbrahim DİLEK

Dr. İbrahim ERDAL

Dr. İhsan KALENDEROĞLU

Dr. İsa ÖZKAN

Dr. İsmet ÇETİN

Dr. Karjavbay Sartkojauli

Dr. Kenan ARIBAŞ

Dr. Kürşat KURTULGAN

Dr. M. Engin DENİZ

Dr. M. Faruk ÖZÇINAR

Dr. Mahmut YARDIMCIOĞLU

Dr. Mehmet AÇA

Dr. Mehmet AK

Dr. Mehmet AKINCI

Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Dr. Mehmet ÇEVİK

Dr. Mehmet Emre ÇELİK

Dr. Melek ÇOLAK

Dr. Meryem SAMIRKAŞ KOMŞU

Dr. Mohammad Nabi SALİM

Dr. Muammer NURLU

Dr. Muhammed BEZİRCİ

Dr. Muhammed SALMAN

Dr. Muhammed AVAROĞULLARI

Dr. Muhammed BAŞTUĞ

Dr. Mustafa BAŞI

Dr. Mustafa GÖKÇE

Dr. Mustafa KIŞOĞLU

Dr. Mustafa TAHİROĞLU

Dr. Mustafa YILDIZ

Dr. Muvaffak EFLATUN

Dr. N. Tayyibe EKEN

Dr. Necmettin AYGÜN

Dr. Nedim BAKIRCI

Dr. Oğuzhan Serdar

KESİCİOĞLU

Dr. Oman DOĞANAY

Dr. Onur Emre KOCAÖZ

Dr. Osman UYANIK

Dr. Ömer ÖZKAN

Dr. Özgür ÖNDER

Dr. Özgür YILDIZ

Dr. Özlem YURT

Dr. Pap NORBERT

Dr. Petr KUÇERA

Dr. Refik TURAN

Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Remzi KUZUOĞLU

Dr. Ruhi İNAN

Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ

Dr. Savaş KARAGÖZ

Dr. Selahattin AVŞAROĞLU

Dr. Serkan Selim ÜKTEN

Dr. Seyfullah YILDIRIM

Dr. Tahsin YILDIRIM

Dr. Turan AÇIK

Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL

Dr. Veli Savaş YELOK

Dr. Yalçın DİLEKLİ

Dr. Yılmaz YEŞİL

Dr. Yunus CERAN

Dr. Yunus GÜNİNDİ

Dr. Zahra ABOLHASSANİ

Dr. Zekeriya KARADAVUT

Dr. Zelfira ŞÜKÜRÇİYEVA

Dr. Zeliha SEÇKİN

Dr. Zübeyir OVACIK

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order

İletişim Bilgileri / Contact Information

İnternet Adresi / web: <http://dergipark.gov.tr/buaad> ve <http://www.bayterek.org>

E-Posta / E-Mail: bayterekdergisi@gmail.com

Telefon / Phone: +90 (382) 288 3437

Belgegeçer / Fax:

Adres/Address: Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adana Yolu Üzeri E-90 Karayolu 7. Km
68100 Aksaray / TÜRKİYE

Editorial...

Meeting with its readers in the first issue; Bayterek International Journal of Academic Research share review, research and introduction articles of various science fields, especially Social Sciences, Humanities and Administrative Sciences, Educational Sciences and Teacher Training and Philology Core Fields, with open access to the readers in electronic environment. In the first issue, eight articles has been published from various branches of science. Five article in the field of history, the literature 2 article, the political science and the public administration 1 article. We invite scientists in their fields to support our journal and the scientific community with their original articles; hope to meet at our new issue.

Editörden...

İlk sayısıyla okuyucularıyla buluşan BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi; Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler, Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme ile Filoloji Temel Alanları başta olmak üzere çeşitli bilim alanlarının araştırma, inceleme, derleme ve tanıtma içerikli bilimsel çalışmalarını elektronik ortamda açık erişimle okuyucuları ile paylaşmaktadır. İlk sayısında farklı bilim dallarından sekiz makaleyle yayın hayatına başlamıştır. Tarih alanında beş makale, edebiyat alanında iki makale, siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında bir makale yer almaktadır. Bilim insanlarını alanlarında özgün makaleleriyle dergimize ve bilim alemine destek vermeye davet ediyoruz; yeni sayımızda buluşmak üzere.

Dr. Onur Alp KAYABAŞI

Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi Editörü | Editor of International Journal of Academic Research

İçindekiler / Contents

	Sayfa / Page
Editörden / Editorial	1-1
Makaleler / Articles	
Emre GÜLER / Osmanlı Hâkimiyeti Döneminde Türk-Macar İktisadi ve Kültürel İlişkileri.....	1-13
Halil Can AKGÜN / Tatar Halk Efsanelerinde Şürelî Tipi Üzerine.....	14-23
Kübra ESEN / Cemil Meriç'in Eserlerinde Medeniyet, Yabancılaşma ve Aydın Kavramlarının Yorumu.....	24-39
Mehtap MÜÇÜK / Sibiryâ Sahası Türk Destanlarında "Ay"la ilgili İnançlar	40-55
Serap İLKHAN / II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını.....	56-76
Sinan KURT / İslam Kaynaklarına Göre XIV. Yüzyıla Kadar Türkler.....	77-93
İsmail YILDIZ / Tarihte Belge Kullanımında Gerçekçilik ve Talat Paşa'nın Telgrafı Meselesi Örneği.....	94-104
Alisher OCHİLOV / Jewelry Traditions As A Source of Study on The History of Bukhara.....	105-116

TARİHTE BELGE KULLANIMINDA GERÇEKÇİLİK VE TALAT PAŞA'NIN TELGRAFI MESELESİ ÖRNEĞİ

(Realism in The Use of Documents and The Telegraphic Example of Talat Paşa in History)

İsmail YILDIZ¹

MAKALE BİLGİ

Makale Geçmişi
Article History

ÖZ

Tarih pozitif bilimler gibi deney imkanına sahip olmadığı için tarih biliminde metodoloji daha önemli hale gelmiştir. Tarih metodolojisinde belgenin gerçekliğinin ve güvenilirliğinin tespit edilmesinin yöntemi belgenin tenkidinin yapılmasıdır. Togan ve Küttükoğlu gibi tarihçilere göre belge tenkidi dış tenkit ve iç tenkit olarak iki şekilde yapılabilir. Dış tenkitten belgenin yazılma zamanı, dili, üslubu kontrol edilir. Ayrıca belgenin yazıldığı düşünülen zamana ait olmayan unsurların olup olmadığı; belgenin orijinal ya da alıntı olup olmadığı diğer belgelerle kıyas yapılarak tespit edilir. Belgenin iç tenkidinde ise özellikle belgenin yazarının kişilik özellikleri, ideolojik düşünceleri vd. kontrol edilir. Yakın dönem Türk tarihiyle ilgili çalışmalarda Ermeni meselesi önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer devletlerle ilişkilerinde zaman zaman karşımıza çıkan Ermeni meselesinde yorumların desteklenmesi için belge kullanımı gerekli hale gelmiştir. Ermeni meselesinde soykırım tezini savunanların başvurduğu belgelerden biri de Talat Paşa'nın Ermenilerin imha edilmesini istediğini yazan belgelerdir. Taner Akçam çalışmalarında ve gazetelerdeki köşe yazılarında Aram Andonyan tarafından yayınlanan ve Talat Paşa'ya ait olduğu savunulan telgraflara sıkça yer vermiştir. Oysa bu belgelerin dış ve iç tenkidi 1983 yılında Şinasi Orel ve Süreyya Yüce isimli araştırmacılar tarafından yapılmış ve belgelerin gerçek olamayacağı bilimsel bir şekilde ortaya konulmuştur. Orel ve Yüce bu çalışmayı belgelerdeki imzalar, takvim farklılıkları, kullanılan şifreleme yöntemleri, kullanılan kağıt cinsleri, belgelerin dili gibi unsurlar üzerinden yapmışlardır

Anahtar Kelimeler: belge; tarih metodolojisi; Talat Paşa

© 2018 BUAAD-BIJAR. Tüm hakları saklıdır.

*Extended Abstract (English)

Summary

History generally defined as a social science that researches memories of former people by showing place and time, basing on evidences and explaining the issues in cause - effect relationship. But, today discussions are based on history's objectivity, not its description. Different comments on historical issues are the main reason of this discussion. Additionally, the awareness of the guiding effect in other areas of history has also caused the problem of consciously distorting history and ideologically writing history. For this reason, it is necessary that the interpretation is supported by the source so that history can reach the object as much as possible. Historians like Leopold von Ranke have argued that documents must be examined to reveal the historical truth. In contrast, historians such as Carr and Fontana also stated that documents for historical reality could not be sufficient; they also discussed the objectivity of documents.

Nowadays, while the objectivity of documents is being discussed, accessibility of documents and in order to providing objectivity of the reality or the document, history methodology is developed. History, does not have the opportunity to experiment like positive sciences, methodology becomes more important in history. In methodology of history, the method of determining authenticity and reliability of the document is criticism of the document. In recent studies on Turkish history, The Armenian issue has an important place. Especially the Republic of Turkey and in its relations with other states, from time to time, the Armenian issue for the support comments, document use became necessary. In the Armenian issue, one of the documents that the

¹Dr, ismailyildiz68@gmail.com.

advocates of the genocide thesis referred to Talat Pasha's documents that the Armenians want to be destroyed. In Turkey, Taner Akçam has been the person uses and defends these documents the most. He was born Born in 1953 in Ardahan, arrested for propagating communism in the pre-1980 period but he escaped from jail and went to Germany. Since 1991, he has been working on the Armenian issue. Akçam's insufficiency of historical methodology has been voiced by many historians. According to historian Fuat Dündar, Akçam's insufficiency on the methodology of history is not important. According to him, it is important that Akçam discuss the Armenian issue in different ways. Akçam did not use archive documents for a long period of his research. According to Dündar, this is the reason why Akçam did not trust the archives. Taner Akçam, frequently used telegrams published by Aram Andonian which claimed to belong to Talat Pasha in his works and in the article of the newspapers. However, the external and internal criticism of these documents was made in 1983 by the researches Şinasi Orel and Süreyya Yüce and it has been scientifically demonstrated that the documents can not be real. Orel and Yüce have done this work by using elements such as signatures, calendar differences, encryption methods, paper types, language of documents. Aram Andonian published the documents for the first time as "Memories of Naim Bey" and in a letter he wrote in 1937, Naim Bey had some personality disorders and that he had no thought about the documents. Akçam published the work "Turkish National Identity and the Armenian Question" published in 1992. In this work he argued that, Western historians have published some documents alleged to be fake to prove that the Armenian genocide was being tried. In the same work he wrote that the documents published by Aram Andonian are important objections to the fact that they are fake. However, in his later work he tried to prove the authenticity of these documents in his Armenian genocide allegations. For example, in his one passage he had written in 2012, he wrote that the documents did not have their originals, although they have English, French and Armenian copy. Based on these documents, he argued that Armenians committed genocide. This is not acceptable in the methodology of history in terms of documents external criticism.

Taner Akçam and advocaters of armenian genocide aim to build a sense of history that bases on Ottoman Empire was trying to create a homogeneous Turkish society, by using the documents which alleged to belong to Talat Pasha. An objectivity is not expected from the point by view of comment. Other developments related to the issue justify suspicion about the reality of these documents. For this reason, no negative example has been given about two of the three important members of the İttihad ve Terakki Community (Enver and Cemal Pashas) who carried out the Deportation Act. Even though Enver Pasha had the idea of deportation, there is some informations that he was suffered when he get information of some Armenians had damaged in the relocation. On the other hand, the presence governors who opposed the deportation at that time indicates that Talat Pasha could not keep this secret if there was an order in this direction.

As you can see, the use of documents in history is necessary for the reliability of this science. However, this reliability is also related to the reality of the documentary being used. For this reason, examples such as the use of documents which claimed by Taner Akçam that belongs to Talat Pasha, which we give examples, also harm the reliability of history science.

Keywords: document; history methodology; Talat Paşa.

TARİHTE BELGE KULLANIMINDA GERÇEKÇİLİK VE TALAT PAŞA'NIN TELGRAFI MESELESİ ÖRNEĞİ

Tarihte Metodoloji ve Gerçek Belge Kullanımının Önemi

Tarihin tanımı ve tarihin bilim olup olmadığı üzerine çok çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Ancak bütün tanımlar ve tartışmalar dışında insanların geçmişi merak ettikleri, geçmişi bilmek ve öğrenmek istedikleri gerçeği, nasıl tanımlanırsa tanımlansın tarihin bir araştırma alanı olarak var olduğunu göstermektedir. Bu araştırma alanının diğer alanlarda (politika, din, sanat vb.) yönlendirici etkisinin keşfedilmesi tarihin nesnelliği sorununu da doğurmuştur. Tarihin yaygın olarak bilinen 'geçmişteki insan topluluklarının yaşamış oldukları olayları yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde, araştırmaya, belge ve kanıtlara dayalı olarak

inceleyen ve açıklayan bilim dalıdır” (Yılmaz, 2013:198) tanımı bu bilimin nesnel olduğu varsayımını da beraberinde getirmiştir. Oral Sander'in (1973:71) “Tarih, amaç olarak insanın kendisini, dolayısıyla yeteneğini tanımasını, yöntem olarak da kanıtların ortaya çıkarılması ve belirli bir yaklaşımla yorumlanmasını benimseyen, toplumsal bir varlık olan insanın; geçmişteki davranış ve çabaları ile uğraşan bir bilim dalıdır” şeklinde yaptığı tanım bugünkü tartışmaların bir cevabı niteliğindedir. Sander'in tanımında yer alan yorum meselesi Fontana tarafından da “tarihin göreceliğinin en güzel kanıtı, aynı olay üzerinde yorumların değişik oluşudur”(Beratlı, 2006:5) ifadesi ile dile getirilmiştir. Buna göre tarih “kanıtların ortaya çıkarılması” ve “ortaya çıkarılan kanıtların yorumlanması” ile inşa edilen bir geçmiştir. Dolayısıyla tarihin yaygın tanımında görülen nesnellik ortadan kalkmaktadır. Tarih biliminde nesnellik sadece bir kanıt ulaşma yöntemi ve o kanıtın gerçek bir kanıt olması ile ilgilidir. Diğer yandan ulaşılan o kanıtın yorumlanması tarihi öznel bir hale getirmektedir. Mesela II. Mehmet'in 29 Mayıs 1453'te İstanbul'u aldığına dair ulaşılan gerçek bir belge bütün tarihçiler için nesneldir. Bu nesnellik yalnızca belgenin varlığı ve gerçekliği için geçerlidir. Belgede yer alan ifadeler için nesnellik tartışması ayrıca yapılabilir. Nazım Beratlı (2006:6), bu konuda “Devlet yazışmalarının, o günkü politikacı/yönetici/egemen aleyhine olmasını kim bekleyebilir? Kronik yazarının, vak'anüvisin kendisinin geçimini sağlayanın aleyhine olabilecek bir şeyi kaydetmesini kim ümit edebilir? Olayların olduğu gibi aktarıldığının garantisi nedir?” sorularını sorarak belgenin kendi nesnellliğini sorgulamak gerektiğini belirtir. Dolayısıyla bu belge üzerinden “II. Mehmet İstanbul'u fethetti” ya da “II. Mehmet İstanbul'u işgal etti” ifadeleri ile inşa edilen tarih öznel bir durumu göstermektedir. Dolayısıyla gerçekliği olan bir kanıt ulaşmak bütün tarihçiler için olduğu gibi diğer alanlarda tarihin yönlendirici etkisinden yararlanacak kişiler için de gerekli bir durumdur.

Bir bilimin karşılaştığı zorlukları yenmesinin yolu o bilimin kullandığı metodoloji ile ilgilidir. Tarih biliminde ise deney yöntemlerinin olmaması metodolojiyi daha önemli hale getirmektedir (Uçar,2014:363). Geçmişin bilgisini aktaran tarihçiler aktardıkları bilginin bir “dayanağı/kaynağı” olmasını isterler. Mesela ünlü tarihçi Taberi “Benim bu kitabımı gözden geçirenler bilsinler ki, bu eserimde dercedilen her bilgi ve haber, pek azı hariç olmak üzere, akli delillere, insanların fikir ve akıllarıyla düşünerek buldukları sebeplere dayanmayıp, ancak senetleriyle ravilerini gösterdiğim haber ve rivayetlere dayanır. Çünkü geçip gidenlere ve sonra gelenlere dair olan haber, olay ve hadiselerden her biri, bunları gözleriyle görmeyen ve o zamanları idrak etmeyenlere, ancak o halleri gören ve işitenlerin haber vermeleri, o haberleri nakletmeleriyle bilinir; akıl ve fikir ile bilinmez (Demircan, 2007:73)” diyerek rivayet

tarihçiliği yaptığını kabul etmiş ama rivayetlerinin “dayanağı/kaynağı”nın raviler olduğunu savunmuştur. Bu kaynak/dayanak olgusu tarih metodolojisinin oluşmasını sağlamıştır. Nitekim dayanağı olmayan bir bilginin uydurulmuş olma ihtimali çok yüksektir. Ancak dayanak/kaynak meselesinde de güvenilirlik kalıcı ve değişmez yazılı belge anlayışını gerekli kılmıştır. Belge ise en sade ifadeyle metin halindeki kayıttır (Acun,2011:93).

Günümüzde tarih metodolojisi içinde belgelerin tespit edilmesi ve incelenmesi başlı başına bir önem arz etmektedir. Nitekim, tarihi diğer bilimlerden ayırdığı ve akademik tarihçiliğin kurucusu olduğu kabul edilen Leopold von Ranke (1795-1886) için tarihçinin görevi gerçekte ne olduğunu ortaya çıkarmaktır. Gerçeğe ise ancak belgelerin incelenmesi ile ulaşılabilir. Nitekim Acun’un (2011:91) aktardığına göre Ranke verdiği bir konferans sonrasında uzun süre ayakta alkışlanınca “Bayanlar, baylar beni alkışlamayın. Çünkü bunları ben söylemiyorum, ‘belgeler’ söylüyor” diyerek belgelerin önemine dikkat çekmiştir. Türk Tarih Kurumu’nun kuruluşuna öncülük eden Mustafa Kemal Atatürk’ün "tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir; yazan, yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır" (Öztuna, 2008:15) sözünde belirttiği hakikatin ortaya çıkması da ancak belgesel tarihçilikle mümkündür. Tarihte metodolojinin önemini Semih İdiz (Nisan2008), “Yazılanın “gerçek” veya “yalan” olduğunu ise profesyonel tarihçiyle bilinçli okur, yazarın uyguladığı “metodolojiye” kullandığı kaynaklarla bunları kullanma şekline ve bu konuda başkalarının yazdıklarına bakarak değerlendirir. Başka bir ifadeyle, bir Türkün çıkıp, “Vahan Dadriyan, Israel Charny ve Christopher Walker yalancıdır” demesi veya bir Ermeninin çıkıp “Esat Uras, Justin McCarthy ve Heath Lowry yalancıdır” demesi tek başına hiçbir şey ifade etmez. “Yalan yazıldığını” iddia eden kişilerin de nesnel olarak ikna edici olmaları şart.” diyerek açıklamaktadır. İdiz’in “nesnel olarak ikna edici olmaları” şartının da karşılığı belge kullanımınıdır. Çünkü belge olaylardan arta kalan izler olarak o olayların zihinlerde yeniden inşa edilmesini sağlar. Bu nedenle belgenin geçerli ve güvenli olması gerekir. Belgenin sonradan yazılmış (sahte) olması ya da tahrif edilmiş olması geçmişin yeniden inşasını etkiler (Acun, 2011:93) ve insanları yanlış yönlendirir. Tarihin inşasında “Bir millete, dine, mezhebe, siyasi görüşe bağlılık, olguların yönlendirmeye açık hale gelecek şekilde nakledilmesine sebep olabilmektedir. Bunun için tarafgirlik, olguların hem aktarılmasında hem de yorumlanmasında önemli bir yönlendirme sebebidir. Bu yönlendirme, tarafların hepsi için söz konusudur”(Demircan,2007:75) bu noktada geçmişi doğru biçimde öğrenmek isteyenlerin sorumluluğu farklı tarafların araştırmalarını da takip etmektir ancak belge uydurmak, belge tahrif etmek tarafgir bir yorumlamadan öte kabul edilemez bir sahtecilik anlamına gelmektedir.

Nitekim kaynakların (belgelerin) kullanılmadan önce gerçek ya da sahte olduğunu, tahrif edilip edilmediğini kontrol etmek ve doğruluğundan emin olunan kaynakları kullanmak (Kütükoğlu, 1998:28) tarih metodoloji açısından gerekli olduğu gibi bir tarihçinin de en önemli vazifesidir. Günümüzde "gerçek ve güvenilir" belgelerin dahi tarihin inşası için yeterli olmadığını savunan tarihçiler de vardır. Mesela Edward Hallett Carr (2002:19) bu konuda "İşin aslına bakarsanız, bu belgeler -resmi buyruklar, antlaşmalar, kira kayıtları, hükûmet raporları, resmi yazışmalar, özel mektuplar ve anılar bize ne söylerler? Hiçbir belge bize o belgeyi yazanın kendisinin ne düşündüğünden - neyin olmuş olduğunu düşündüğünden, neyin olmuş olması gerektiği ya da olabileceğini düşündüğünden, yahut belki yalnızca başkalarının onun neyi düşündüğünü sanmalarını istediğinden ya da hatta kendisinin ne düşündüğünü sandığından fazla bir şey söylemez." demektedir. Buna göre gerçekliği ve güvenilirliği şüpheli hatta sahte olduğu kanıtlanmış belgelerle tarihçilik yapılamayacağı sahip olunan bütün unvanlara rağmen bunu yapanların tarihçi olmadıkları gerçektir.

Sayılan bu nedenlerle tarihte kullanılan belgelerin gerçekliğini ve güvenilirliğini anlamak için metodoloji dahilinde belge/kaynak tenkidi (kritiği) usulü geliştirilmiştir. Mesela, Tarihçi Zeki Velidi Togan, belgenin tenkidinde çeşitli yöntemler belirlemiştir. O belgenin "dış tenkidi" ve "iç tenkidi"nin yapılması gerektiğini savunmuştur. Togan'a (1985:82) göre dış tenkitte öncelikle belgenin dil, yazı, üslup, terkip ve tasnif cihetinden daha önce doğruluğu tespit edilmiş belgelerle benzeyişine bakılmalıdır. Belgede işaret ettiği döneme ait olmayan yer ve şahıs isimleri, olaylar, örf ve adetlerin anlatılmış olması gibi durumların kontrol edilmesi de belge kritiği açısından önemlidir. Böylece o dönemde olmayan bir şahsın adının geçmesi belgenin gerçek olmadığı konusunda ciddi bir delil haline gelecektir.

Dış tenkitte ikinci olarak kaynağın yazarı belli olsa bile "ne zaman" yazıldığına tespit edilmesi gereklidir. Bu durumda belgenin yorumlanmasında araştırmacıya büyük kolaylık sağlayacaktır. Bir diğer dış tenkit unsuru da kaynağın orijinal mi yoksa bir başka kaynaktan alıntı mı olduğunun tespit edilmesidir (Togan, 1985:83-86). Bu durumda ise alıntı kaynakların değiştirilmiş ve asıl belgenin anlamının bozulmuş olması ihtimali vardır. Belgenin iç tenkidinin de yapılması gereken ilk şey ise "müellifin şahsiyetinin, onun hayatının, hangi din, mezhep ve partiye mensub olduğunun, medeni seviyesinin, alaka sahalarının, onun mesai tarzının ve şahit olmak itibarı ile haberlerinin itimada şayan olup olmadığının" tesbit edilmesidir (Togan, 1985:97). Togan'ın esaslarını belirlediği makul ve haklı olan bu tenkit unsurları başka tarihçiler tarafından benzer şekillerde ortaya konulmuştur. Bu durum yorumlamak için dahi olsa ele geçirilen bir belgenin tarih araştırmalarında doğrudan kullanılamayacağını göstermektedir.

Bu metodoloji ilkelerine rağmen "bilinçli olarak tarihi çarpıtmak ve olguları ideolojik kılıflar içinde sunmak şeklindeki bir tarihçilik anlayışıyla sıkça" (Demircan, 2007:72) karşılaşılmakta ve ne yazık ki son dönemde gerçekliği ve güvenilirliği olmayan belgelerle tarih inşa edilmeye çalışılmaktadır.

Gerçekliği Olmayan Bir Belgeyle Tarih İnşaa Etme Çabasına Örnek Olarak Talat Paşa'nın Telgrafi Meselesi

Yakın dönem Türk tarihiyle ilgili çalışmalarda Ermeni meselesi önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer devletlerle ilişkilerinde zaman zaman karşımıza çıkan Ermeni meselesinde yorumların desteklenmesi için belge kullanımı gerekli hale gelmiştir. Ermeni soykırımı iddiasında en çok telaffuz edilen meselelerden biri de Talat Paşa'nın Ermenilerin imha edilmesini istediğine dair telgrafların var olduğu iddiasıdır. Örneğin Ermeni soykırımı iddiacılarının tipik bir örneği olan ancak belge kullanımında gereken özeni göstermeyen isimlerden biri de Prof. Dr. Taner Akçam olmuştur. Akçam'ın Ermeni soykırım iddialarını savunurken en çok başvurduğu sahte belgeler de Talat Paşa'nın Ermenilerin katledilmesi için verdiği emirleri muhteva ettiği iddia edilen belgeler olmuştur.

1953 Ardahan doğumlu olan Akçam, 1975 ODTÜ İdari İlimler Fakültesi mezunudur. ODTÜ-DER, ADYÖD derneklerde görev almış 1975 yılında yayına başlayan Devrimci Gençlik Dergisinin sorumlu yazı işleri müdürü olmuştur. Bu dergide komünizm propagandası yaptığı için yargılanmış daha sonra tutuklanmıştır. 1977 yılında cezaevinden kaçmış ve 1978-1995 yılları arasında Almanya'da yaşamıştır. 1988'de Hamburg Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nde çalışmaya başlamıştır. 1991 yılından itibaren Ermeni meselesi ile ilgili çalışmalar yapmaya başlamıştır (Akçam, 2014). Osmanlıca ve eski Türkçe belgeleri okuyamadığı bilinen Akçam'ın tarafgirliği, metodoloji konusunda yetersizliği ve belgelerde tahrifat yaptığı Erman Şahin, Ferudun Ata, Hakan Erdem, Hakan Yavuz, Hilmar Kaiser, Fuat Dünder, Jeremy Salt, Kemal Çiçek, Michael M. Gunter, Sean McMeekin, Taha Akyol, Yücel Güçlü, Yusuf Halaçoğlu gibi tarihçiler tarafından kabul edilmektedir (Şir, Kasım 2016). Bu tarihçilerden Fuat Dünder (2008:79), Akçam'ın yetersizlikleri üzerinde durmak yerine onun Ermeni meselesinin tartışılmasına katkı sağladığını görmek gerektiğini de ifade etmektedir. Dünder, Akçam'ın çalışmalarında arşiv kaynaklarını kullanmamasını da "arşivlere güvensizlik"le açıkladığını belirttiğini ifade etmiştir. Bu "neden" Taner Akçam'ın tarihi belge kullanımı konusundaki çarpıtmaları konusunda önemli bir açığı ifade etmektedir. Aşağıda açıklanacağı üzere Akçam, kendisi arşivlere güvenmezken tüm insanların en hafif ifadeyle gerçekliği tartışılan bir belgeye

inanmalarını ve bu belgeler nedeniyle Türk Milletinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mahkum edilmesini istemektedir.

Akçam, 22 Nisan 2012 tarihinde Taraf Gazetesi'nde yayınlanan "Bu soykırımdır Sayın Başbakan" başlıklı yazısında: "...Bu da Talat Paşa'ya ait. Halep'te iskan işlerinden sorumlu Naim Bey'in anılarında yer alıyor. Naim Bey'e göre, söz konusu telgraf Kasım 1915 tarihinde gönderilmiş. Maalessef Naim Bey'in anılarının Osmanlıca orijinali yok elimizde. İngilizce, Fransızca ve Ermenice olarak mevcut; telgrafı Türkçeye şöyle çevirmek mümkün: 'Eşhası malumenin sürgünü, ülkenin gelecekteki refahının sağlanması içindir. Çünkü onlar nerede iskan edilirlerse edilsinler, lanet olası (musibet) fikirlerinden vaz geçmeyecek olduklarından, sayıları mümkün mertebe azaltılmalıdır.'" demektedir. Herhangi bir çalışmaya gerek duymadan metodoloji bilgisine sahip, kaynak tenkidinin ne olduğunu bilen bir tarihçi bu cümlelerden bile mevzu bahis telgraf hakkında şüpheye düşecektir. Taner Akçam iddiasının içinde bile telgrafın aslının bulunmadığını "itiraf" etmektedir. Orijinali olmayan bir belgenin İngilizce, Fransızca ve Ermenice'ye tercümesinin nasıl yapıldığı bir muamma olduğu gibi belgenin dış tenkidi ilkesi açısından da kabul edilebilir bir durum değildir.

Akçam (2001:156), "Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu" adlı yine Ermeni soykırımı yapıldığını iddia ettiği eserinde "Batılı araştırmacılar Ermenilerin toptan yok edilme planını ve bu palana ilişkin emirleri aramakta, bunların olmadığı durumda ise imha edildikleri fikrinden hareket etmektedirler. Hatta belge bulmak baskısı altında kalarak sahte oldukları iddia edilen bazı belgeleri yayınlayanlar dahi olmuştur" demektedir. Aslında Akçam, farkında olmadan kendisi de dahil Ermeni soykırımı iddiasında bulunanların bir tarihçiye yakışmayan hangi yöntemleri kullandıklarını çok önceden itiraf etmiştir. Daha da ilginç Akçam(2001:156), bahsettiğimiz cümle için aynı eserde kullandığı dipnotta Talat Paşa'ya ait olduğu iddia edilen telgraflara (Andonyan belgeleri) gönderme yaparak "Konuya ilişkin A.Andonyan (Documents Officiels concernant les Massacres Armeniens, Paris, 1920) bazı belgeler yayınlanmıştır. Fakat bu belgelerin sahte oldukları yolunda önemli itirazlar vardır..." demektedir. Akçam gibi Ermeni soykırımı yapılması için Talat Paşa'nın emir verdiğini iddia edenler görüldüğü gibi konu hakkındaki belgelerin gerçek olmadığını kerhen kabul etmektedirler. Ancak kabul ettikleri halde böyle bir telgraf "varmış gibi" davranmayı tezleri açısından daha uygun bulmaktadırlar.

Talat Paşa'nın bu yönde telgraflarının olduğu iddiası ilk olarak Aram Andonyan'ın yazdığı İngiltere ve Fransa'da 1919-1920 yıllarında yayınlanan Türkçe adı "**Naim Beyin Anıları: Ermeni Tehciri ve Katliamları ile ilgili Resmi Türk Belgeleri**" adlı eserde dile getirilmiş olup bütün soykırım iddiacıları Andonyan'a atıf yapmaktadırlar. Şinasi Orel ve

Süreyya Yüce tarafından 1983 yılında yapılan “ The Talaât Pasha "Telegrams" : Historical Fact or Armenian Fiction?” isimli çalışma o güne kadar “Andonyan Belgelerini” gerçek kabul eden Ermeniler üzerinde büyük bir şaşkınlığa neden olmuştur. Çünkü Orel ve Yüce kaynağın dış ve iç tenkidini yaparak:

-Halep Valisi Mustafa Abdülhalik adına atılmış imzaların sahte olduklarını arşiv kayıtlarıyla;

-Yine belgelerin Rumi-Miladi Takvim farkı bilinmeden hazırlandıkları dolayısıyla sahte olduklarını;

-Belgelerde kullanıldığı iddia edilen şifre sistemi ile Osmanlı Devleti’nin kullandığı şifre sisteminin farklı olduğunu;

-Kullanılan belge kâğıtlarının Osmanlı Devleti’ne ait olmadığını;

-Yine belgelerde kullanılan gramer ve dil yapısının Osmanlıca’da kullanılmayan ifadelerden oluştuğunu kanıtlamışlardır (Gauin, 2011:137-162).

O tarihten itibaren dünyada kabul görmüş tarihçiler (Tennessee Teknik Üniversitesi ve Viyana Uluslararası Üniversitesi’nde siyaset bilimi profesörü Michael M. Gunter, Collège de France’dan Osmanlı ve Türk tarihi profesörü Gilles Veinstein, Strazburg-II Üniversitesi’nin Türk Araştırmaları Bölümü ve aynı zamanda Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü direktörü olan Paul Dumont, Türk araştırmaları profesörü Erik Jan Zürcher, Massachusetts-Amherst Üniversitesi’nde siyaset bilimi profesörü Guenter Lewy, Christopher Walker (1990 yılına kadar Ermeni tezlerinin destekçisi olmuştur), Amerikalı Ermeni bilim adamı Ronald Grigor Suny, Andrew Mango, Norman Stone ve daha birçok bilim adamı Andonyan Belgelerinin güvenilir olmadığı ve kanıt olarak kullanamayacağı konusunda hem fikir olmuşlardır. Yalnızca Ermeni tarihçi Vahakn N. Dadriyan belgelerde gösterilen birçok hatayı kabul etmekle birlikte “belgelerin büyük ihtimalle gerçek” olduğunu savunmuştur (Gauin, 2011:135). Oysa Andonyan bile 1937 yılında belgeler hakkında hiçbir fikri olmadığını belirtmiş, belgeleri aldığını iddia ettiği Naim Bey hakkında bizzat kendisi “alkolik ve kumarbaz, çıkarıcı” gibi ifadeler kullanmıştır (Gauin, 2011:141). Andonyan dışında hiçbir araştırmacının Naim Bey’in izine rastlayamadığı da bir gerçektir. Dolayısıyla Talat Paşa’nın Ermenilerin katledilmesi için emir verdiği gibi önemli bir iddianın sahibi bile iddiaya sahip çıkamazken günümüzde bu iddiayı gerçekmiş gibi sunan insanların amacı Osmanlı Devletinin homojen bir toplum yaratmak için katliam yaptığını savunmaktır.

Devletin (ya da İttihat ve Terakki'nin) homojen bir Türk toplumu yaratmak istediği yargısı ise tamamen hayal mahsulü bir yorumdur. Nitekim İttihat ve Terakki'nin en önemli adamı, Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurucusu ve Ermenilerin sevk edilmesi fikrini ortaya atan kişi olan Enver Paşa'nın, kamu görevlilerinin ve sivil halkın sevk edilen Ermenilere kötü davranmasından son derece rahatsız olduğu da tarihi bir gerçektir. Nitekim Murat Belge (2006:40) bu durumu “-O dönemde Enver Paşa'nın bir pişmanlığı ya da kontrolden çıkıyor diye bir endişesi var mı? Çünkü okuduğum kaynaklardan birinde, Enver Paşa'yı telefonla aradıkları, Doğu'da olup biteni anlattıkları, Paşa'nın renginin bembeyaz olduğu yazıyor...”

-Şimdi benim edindiğim izlenimler bunlar; ben tarihçi değil, filoloğum ya, bir yere kadar biliyorum. Enver'in ta başından itibaren Ermenileri öldürmeliyiz gibi bir ideolojisi olduğunu sanmıyorum. Ama Enver'e Sarıkamış'ı kapatacak bir örtü lazımdı, o çok önemliydi. Dolayısıyla, 'arkadan vurdular' demek işine gelmiş olabilir, ama zaten bu tür bir katliamı örgütlemek Enver gibi bir adamın mizacına aykırı. O atına binecek, fütuhata gidecek, öyle kahramanlıklarla ilgili bir adam... Cemal'in de alakası yok. Cemal, Ermenilere klasik bir Osmanlı olarak bakmıştır...” sözleriyle anlatmıştır.. Yine İttihat ve Terakki'nin en önemli isimlerinden olan Cemal Paşa'nın da Ermeni sorununda suçlanamaması Ermenilere karşı devletin de İttihat ve Terakki'nin de kasıtlı bir yok etme çabası olmadığını göstermektedir. Daha önce ifade edildiği gibi bu konuda suçlanmaya çalışılan tek kişi Talat Paşa'dır. O da yine yukarıda ifade ettiğimiz gibi tamamen sahte olduğu kanıtlanmış belgelerle suçlanmaya çalışılmaktadır.

Günümüzde konu hakkında araştırma yapan hiçbir tarihçi iddia edilen Talat Paşa'nın ya da İttihat ve Terakki'nin “Ermenilerin yok edilmesini isteyen şifreli ya da gizli emirlerine” ulaşamamıştır. Bu iddiayı savunanlar ise çaresizce belgelerin yakıldığını yok edildiğini savunmaktadırlar. Oysa olsaydı, bütün vilayetlere gönderilmiş olacak bu emirlerin asla gizli kalamayacağı, bir yerde yakılsa bile başka bir yerde bulunabileceği bilinmelidir. Hele tehciri uygulamak istemeyen Konya Valisi Celal Bey, Ankara Valisi Hasan Mazhar Bey, Kastamonu Valisi Reşit Paşa, Lice Kaymakamı Hüseyin Nesimi Bey gibi bürokratların da olduğu düşünülürse iddia edilen bu belgelerin muhakkak gün yüzüne çıkmış olması gerekirdi. Ne yazık ki uygulamada görülen bazı sorunları ve durumdan vazife çıkaran bazı kamu görevlilerinin yaptıkları sanki bu yönde emir varmış gibi sunmak, koca bir devleti ve büyük bir milleti katil olarak göstermeye çalışmak büyük bir haksızlıktır.

SONUÇ

Elde edilen kaynakların yorumlanması ile inşa edilen bir geçmiş olan tarihin nesneliliği de tartışmalıdır. Bu nedenle tarihi olabildiğince nesnel hale getirmenin, yapılan yorumların ve ulaşılan sonuçların geçerli olmasının yolu tarihte "gerçek ve güvenilir" belgelerin kullanılması ile mümkündür. Bu amaçla tarih kendi metodolojisini oluşturmuş kaynak tespiti ve kullanımı noktasında makul yöntemler ortaya koymuştur. Ancak buna rağmen tarihin diğer disiplinler ve özellikle güncel siyaset üzerindeki yönlendirici etkisinin keşfedilmesi gerçekliği ve güvenilirliği olmayan belgeler yoluyla tarih inşa etme çabasının da sıkça görülmesine neden olmuştur. Bu bağlamda yakın dönem Türk ve Dünya gündemini meşgul eden Ermeni meselesinde de gerçekliği ve güvenilirliği olmayan belgeler yoluyla tarih yazımı denenmiştir. Misal olarak tarih metodolojisinde dış ve iç tenkitlerle sahte olduğu kanıtlanan "Talat Paşa'nın Ermenilerin imha edilmesine dair verdiği emirler olduğuna dair" bir takım belgeler yayınlanmıştır. Bu belgelere en çok rağbet eden isim de Prof. Dr. Taner Akçam olmuştur. Akçam'ın Türk olması ve genel kanının aksine Ermeni tezlerini savunması nedeniyle bu tezleri savunan çevreler tarafından ilgiyle izlenmiştir. Ancak Akçam, farkında olarak ya da olmayarak kendi makale ve kitaplarında bu belgeler üzerindeki şüpheleri dile getirerek tarih metodolojisinin dışında çalışmalar yaptığını itiraf etmiştir. Buna rağmen bu belgeler üzerinden yaptığı yorumları ve ulaştığı sonuçları gerçekmiş gibi savunmuştur. Görüldüğü üzere tarihte belge kullanımı bu bilimin geçerliliği açısından gereklidir. Ancak bu geçerlilik de kullanılan belgenin gerçekliği ile ilgilidir. Bu nedenle örneğini verdiğimiz Taner Akçam'ın Talat Paşa'ya ait olduğu iddia edilen belgeleri kullanması gibi durumlar tarih biliminin güvenilirliğine de zarar vermektedir.

KAYNAKLAR

- Acun, F. (2011), *Tarihin İnşası Sürecinde Belge ve Kullanımı, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler*, Ankara 18-20 Mart 2010, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 93.
- Akçam, T. (2001), *Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu*, İstanbul: Su Yayınları
- Akçam, T. (2012), Bu Soykırımdır Sayın Başbakan, *Taraf Gazetesi*, 22 Nisan
- Akçam, T. (2014), *Ermenilerin Zorla Müslümanlaştırılması*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Belge, M. (2006), *Linç Kültürünün Tarihsel Kökeni: Milliyetçilik; Söyleşi Berat Günçikan*, İstanbul: Agora Kitaplığı
- Beratlı, N.(2006), Bilim mi- Sanat mı- Propaganda mı? Tarih nedir?, *Kıbrıs Yazıları*, 3, 5.
- Carr, E.H. (2002), *Tarih Nedir?*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Demircan, A. (2007), Tarih Üzerine Bazı Düşünceler, *Milel ve Nihal*, 4(3),
- Dündar, F. (2008), Ermeni Meselesi Hallolunmuş mudur?", *Toplumsal Tarih*, 174
- Gauin, M. (2011), Sahteciliğe Karşı Tarihsel Araştırma: Aram Andonyan'ın "Naim Bey'in Hatıraları" ve "Hakikiliğini" Savunmak İçin Yapılan Çağdaş Girişimler, *Ermeni Araştırmaları*, 40.
- İdiz, S. (2008), Empati Yoksa Sempati de Yok, *Milliyet*, 24 Nisan
- Kütükoğlu, M. (1998), *Tarih Araştırmalarında Usül*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 28
- Öztuna, Y. (2008). *Türk Tarihinden Yapraklar*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 93
- Sander, O.(1973), Tarihte Yöntem, *AÜSBFD*, 28 (1), 71.
- Şir, A.Y. (2016), Bir Propaganda Projesi Olarak Taner Akçam, *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, Yorum No:2016 / 65
- Togan; A.Z.V (1985), *Tarihte Usul*, İstanbul: Enderun Yayınevi
- Uçar, F. (2014), Garb'ın ve Şark'ın Tarih Metodolojisine Bakışı, *I. Uluslararası Türklerde Tarih Bilinci ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu*, Zonguldak: BEÜ Yayınevi